

منابع قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران مطالعه موردی: تحلیل وصیت‌نامه شهدای دانشگاه امام صادق(ع)

اصغر افتخاری^۱
محمد جانی‌پور^۲

چکیده

قدرت نرم را می‌توان از جهات مختلفی مورد بررسی قرار داد چرا که این مفهوم به شدت زمینه‌محور بوده و متناسب با عناصر هویتی جوامع معنا و مفهوم می‌یابد. از این منظر تحلیل اسناد راهبردی و بالادستی دارای اهمیت ویژه‌ای است که تحلیل‌گران معمولاً به آن عطف توجه می‌نمایند. آنچه در این مقاله مورد بررسی قرار گرفته، تبیین مؤلفه‌های قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران با تأکید بر وصیت‌نامه شهدا می‌باشد. وصیت‌نامه شهدا به مثابه بیان‌های راهبردی و سندی کاربردی مطرح است که حاوی معانی پایه و اساسی انقلاب اسلامی می‌باشد و همین امر اهمیت و اولویت آن را در حد مقاله حاضر آشکار می‌سازد. با این وصف تحلیل محتوای آن‌ها می‌تواند به درک هرچه بهتر چیستی و ساختار قدرت نرم ایران کمک نماید. سؤال اصلی نگارندگان عبارتست از این که: مؤلفه‌های قدرت نرم ایران در وصیت‌نامه‌های شهدای دانشگاه امام صادق(ع) کدامند؟ محققان از روش تحلیل محتوای اسناد برای پاسخ‌گویی به این سؤال بهره برده‌اند. با این تعریف جامعه‌ی آماری، وصیت‌نامه شهدای دانشجوی دانشگاه امام صادق(ع) در دوران دفاع مقدس می‌باشد. تعداد این شهدای گران قدر ۳۸ شهید و حجم صفحات وصیت‌نامه‌ها، حدود ۱۰۰۰ صفحه است.

کلید واژه‌ها: قدرت نرم، انقلاب اسلامی، جمهوری اسلامی ایران، شهید، دانشگاه امام صادق(ع)

Email: Eftekhariasg@gmail.com

۱- دانشیار دانشکده معارف اسلامی و علوم سیاسی دانشگاه امام صادق(ع) (نویسنده مسئول)

Email: janipoor@isu.ac.ir

۲- دانشجوی دکتری علوم قرآن و حدیث دانشگاه امام صادق(ع)

تاریخ پذیرش: ۹۲/۹/۳۰

تاریخ دریافت: ۹۲/۷/۲۶

مقدمه

اگرچه آثار جوزف نای^۱ در مورد قدرت نرم توانسته تأثیر مشهودی بر سیاست داخلی و خارجی دولت‌ها بگذارد؛ چنانکه واژگان و مفاهیم مشتق از قدرت نرم هم اکنون جزء لوازم تحلیل محتوا و تحلیل گفتمان در این زمینه هستند و از جهت مطالعه رفتارهای دولت‌ها در صحنه‌ی سیاست داخلی و بین‌المللی، حائز اهمیت می‌باشند؛ اما صرف پرداختن به موضوع قدرت نرم از دیدگاه اندیشمندان غربی نمی‌تواند پاسخ‌گوی سؤالات و نیازهای جامعه‌ی کنونی ایران اسلامی باشد، چراکه نظام اسلامی در ایران بر مبنای نظریه‌ای مستقل و متفاوت از قدرت نرم شکل گرفته که بیشتر تحت تأثیر آموزه‌های انقلاب اسلامی، تا نظریه‌های غربی، است. بنابراین پرداختن به متون و اسناد بومی برای شناخت و تحلیل قدرت نرم در ایران، امری ضروری به‌شمار می‌آید که در این مقاله به آن اهتمام شده است.

رویکرد بومی به قدرت نرم طی یک دهه‌ی گذشته مدنظر تحلیل‌گران ایرانی بوده است؛ به گونه‌ای که شاهد تحقیق و نگارش متون قابل توجهی در این زمینه می‌باشیم (نگاه کنید به مجموعه سی‌وپنج جلدی انتشارات دانشگاه امام صادق(ع) در موضوع قدرت نرم)، اما تلاش برای درک این مفهوم در چهارچوب اندیشه شهدای انقلاب و جنگ تحمیلی هنوز صورت نپذیرفته است. شهدای گران قدر جنگ تحمیلی با علم به این که حرکت آنان در صحنه‌ی جنگ تحمیلی که نمونه بارز استفاده از قدرت سخت جهت مقابله با انقلاب اسلامی ایران می‌باشد، گامی مؤثر جهت حفظ ارزش‌های انقلابی است که بر پایه قدرت نرم واقع شده و امتداد آن نیز بر تقویت منابع قدرت نرم آن ممکن می‌باشد، به نثار جان خود پرداختند. اینان پیش از اینکه با خون خود صفحه تاریخ را رنگین کنند، قلم در دست گرفته و صفحاتی از کاغذ را با بیان اهداف و مقاصد خود و توصیه‌ها و اندرزهایی به نسل‌های آتی، نورانی نموده‌اند. وصیت‌نامه این شهدای گران قدر در حقیقت همچون سندی راهبردی است که برای نسل‌های آتی نگاشته شده و بیانگر اهداف و همچنین منابع قدرت شان در عرصه‌ی اقدام می‌باشد.

پرسش اصلی این مقاله آن است که منابع قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در وصیت‌نامه شهدای دانشجوی دانشگاه امام صادق(ع) چیست؟ در این راستا محققان به سؤال از چیستی قدرت نرم و سطوح تحلیلی آن در گفتمان اسلامی نیز پرداخته‌اند تا از این طریق امکان تحلیل بومی موضوع در وصیت‌نامه شهدا فراهم گردد.

۱. تحلیل مفهومی و نظری قدرت نرم

از آنجا که قدرت نرم مفهوم اصلی نوشتار حاضر را شکل می‌دهد لازم می‌آید تا نخست معنا و مؤلفه‌های نظری آن را تحلیل نماییم:

1. Josep S.Nye

۱-۱ اهمیت و جایگاه

امروزه این واقعیت غیرقابل انکار است که هیچ سیاستی بدون بهره‌مندی از منابع نرم قدرت نمی‌تواند موفق و مؤثر باشد. فعال‌سازی منابع قدرت نرم برای تأمین منافع ملی و حفظ تمامیت ارضی مسأله‌ای ضروری به‌شمار می‌آید که تمامی بازیگران به نوعی نسبت به آن حساس می‌باشند (Sharp, 2005:423-433). افزون بر اینکه استفاده از این منابع تنها در شرایط ضعف نظام موضوعیت نمی‌یابد بلکه در «پیروزی‌های خیره‌کننده» نیز دیده می‌شود؛ چنان‌که مشاهده می‌کنیم پس از شکست مهاجمان در صحرای طبس و هشت سال دفاع مقدس و مشاهده پیروزی‌های خیره‌کننده ایران در صحنه رقابت‌های علمی و پیشرفت‌های فناورانه، اکنون رقبای ایران اسلامی با توجه به نقش مؤثر سیاست‌های براندازانه نرم که در قالب سیاست‌های غیرخشونت‌آمیز تعریف و دنبال می‌شوند (See, 1973a:43-48). به تهدید بنیادهای قدرت ایران پرداخته‌اند. تأمل در سیاست‌های براندازانه معارضان طی یک دهه‌ی گذشته حکایت از آن دارد که روش‌های نرم‌افزارانه نه تنها اولویت یافته‌اند (See Sharp, 1973b) بلکه بدون آنها اصولاً نمی‌توان بر رقبا سلطه یافت و این تجربه‌ای است که در منازعه غرب با اتحاد جماهیر شوروی و بسیاری از کشورهای تازه استقلال یافته در ذیل عنوان تخصصی انقلاب رنگی دنبال شده است (See Sharp, 1973c).

از این رو در سال‌های اخیر رهبر معظم انقلاب اسلامی برای خنثی کردن تهدیدهای دشمن در این زمینه، دانشجویان، اساتید دانشگاه‌ها و هنرمندان را به میدان فراخوانده و با تأکید بر رسالت دانشجویان با عنوان «افسران جوان جنگ نرم» و اساتید دانشگاه با عنوان «فرماندهان خودی جبهه نرم» مسئولیت آنان را یادآور شده‌اند (نک. آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۰)؛ موضوعی که ابعاد و مؤلفه‌های نرم‌افزارانه آن کاملاً برجسته است: «مخالفتان نظام در جنگ نرم با استفاده از ابزارهای فراوان تبلیغاتی و ارتباطاتی، ایمان‌ها، معرفت‌ها، عزم‌ها و پایه‌ها و ارکان یک نظام و کشور را مورد تهاجم قرار می‌دهد که مقابله با آن نیازمند حضور هوشیارانه، آگاهانه و همراه با تدبیر در وسط میدان است که البته چنین حضوری، کمک الهی را نیز در پی خواهد داشت» (آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۵/۴/۲۵). همچنین ایشان جنگ نرم را واقعیت امروز دانسته و خاطرنشان کردند که: «وقتی انسان، تجهیز، صف‌آرایی، دهان‌های با حقد و غضب گشوده شده و دندان‌های با غیظ فشرده شده علیه انقلاب، امام خمینی (ره) و آرمان‌های نظام اسلامی را می‌بیند، وجود این جنگ نرم را باور می‌کند هرچند ممکن است عده‌ای این‌ها را نبینند» (آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۸/۱۲). تحلیل راهبرد امنیتی بازیگران اصلی در روابط بین‌الملل نشان می‌دهد که پرداختن به این موضوع چه در شکل سلبی آن (یعنی مقابله با سیاست‌های براندازانه نرم دشمن)؛ و چه در شکل ایجابی آن (یعنی طراحی سیاست‌های نرم‌افزارانه برای تقویت جایگاه خود)، اولویت مهم راهبردهای امنیتی را در عصر حاضر تشکیل می‌دهد (See Yarger, 2008)؛ موضوعی که در نهایت اهمیت بی‌بدیل بحث حاضر را تأیید می‌نماید.

۲-۱ معنا

در یک طبقه‌بندی کلی، قدرت به دو نوع سخت و نرم تقسیم می‌شود. جوزف نای بر این باور است که قدرت نرم و سخت در هم تنیده‌اند ولی قدرت نرم ضرورتاً به قدرت سخت وابسته نیست. به گفته نای، قدرت نرم توانایی به دست آوردن خواسته‌ها از طریق مجذوب کردن - به جای اجبار و یا امتیاز دادن - است (نای ۱۳۸۷: ۴۳-۴۵). وی معتقد است «این کار از طریق جذابیت‌های فرهنگی، ایده‌های سیاسی و سیاست‌ها صورت می‌گیرد. زمانی که سیاست‌های ما در چشم دیگران مشروعیت دارد، قدرت نرم ما تقویت شده است. در واقع زمانی که شما دیگران را وادار می‌کنید ایده‌های شما و آنچه شما می‌خواهید را بپذیرند، بدون این که برای این کار هزینه‌ی زیادی (امتیاز یا اجبار) صرف کنید، در آن صورت شما از قدرت نرم استفاده کرده‌اید» (گلشن‌پژوه، ۱۳۸۷: ۲۲). تعریف کلی که برای قدرت نرم ارائه شده، توانایی نفوذ و تأثیرگذاری بر افکار، اندیشه‌ها و اذهان با هدف تحمیل خواست و اراده از طریق جلب نظر و متقاعد ساختن ملت و دولت بدون استفاده از زور و اجبار فیزیکی است (رشید، ۱۳۸۷: ۴۴)، و این بیان دیگری است از آنچه نای توانایی شکل‌دهی به ترجیحات دیگران خوانده است (نای، ۱۳۸۲: ۱۰).

۳-۱ منابع

همان‌طور که قدرت سخت یک کشور از منابعی چون تجهیزات نظامی، موقعیت ژئوپلیتیک و یا توان اقتصادی ناشی می‌شود، برای قدرت نرم نیز می‌توان چهار منبع اصلی شناسایی نمود:

الف. فرهنگ

فرهنگ مقوله‌هایی چون هنر، رسانه‌ها، ورزش و یا حتی مواردی چون ذائقه غذایی یک ملت، خصلت‌های ملی، موقعیت‌های تاریخی و ادبی (آثار باستانی و گردشگری) را دربر می‌گیرد و از این حیث منبعی بسیار ارزشمند و غنی در مطالعات قدرت نرم به شمار می‌آید که طیف متنوعی از گونه‌های قدرت را با عناوینی چون قدرت رسانه‌ای، قدرت هنجاری، قدرت تمدنی و مواردی از این قبیل به‌وجود می‌آورد (نک. افتخاری، ۱۳۸۹: ۳۸-۴۵).

ب. دانش

دانشگاه‌ها، مراکز فکری و تحقیقاتی و مطالعاتی معتبر، از طریق اجرای برنامه‌های جذب و مبادله دانشجو، شراکت درسهم جهانی از ارائه فن‌آوری‌های نوین علمی، کسب موفقیت‌های علمی و تحقیقاتی در صحنه بین‌المللی و نیز کسب افتخارات؛ در جذب افکار و اذهان بین‌المللی و ایجاد قدرت نرم ایفای نقش می‌نمایند. این نقش در سال‌های اخیر پیوسته در حال رشد بوده است (نک. یاسوشی و کانل، ۱۳۸۹).

ج. سیاست

تأثیر سیاست بر قدرت نرم را می‌توان در دو عرصه‌ی داخلی و خارجی مشاهده نمود. در عرصه‌ی داخلی افکار عمومی (شامل نقش آن در سیاست و میزان تأثیر و همراهی آن با دولت)، رعایت حقوق بشر، کارآمدی قوه‌ی قضائیه، پاسخگویی دولت، میزان امید به رعایت عدالت در میان افراد جامعه، سیاست‌های مثبت مهاجرتی و جذب توریسم، جذابیت‌های ایدئولوژیکی، میزان دخالت جامعه مدنی و کمبود میزان جرم

و تخلف از قانون، تعداد زندان‌ها و شمار زندانیان و نوع جرایم آن‌ها مطمح نظر است. در عرصه‌ی بین‌المللی نیز حجم و میزان تعامل با سازمان‌های بین‌المللی، ارائه کمک‌های بشر دوستانه، مناسبات و مبادلات فرهنگی، ارتباطات دیپلماتیک مطلوب و گسترده، طراحی و اتخاذ سیاست‌های استراتژیک مقبول و برگزاری و مشارکت در کنفرانس‌ها و نمایشگاه‌های بین‌المللی و غیره مورد توجه است (نای، ۱۳۸۷: ۱۴۱-۸۳).

د. اقتصاد

اقتصاد عامل راهبردی است که در ایجاد قدرت نرم نقش بسزایی دارد. مصداق این عامل را می‌توان در مواردی از این دست یافت: رشد اقتصادی، مبادلات ارزی و تجاری، میزان تولید سرانه کشورها، تعداد شرکت‌ها، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، میزان مشارکت در نهادها و مقررات تجاری بین‌المللی، میزان رفاه، امید به زندگی، پایین بودن میزان بیکاری، دارا بودن مزیت نسبی در تولید و توزیع یک کالای خاص (نای، ۱۳۸۷: ۱۷۰-۱۶۰).

۴-۱ سطوح

چهار سطح تحلیلی را می‌توان برای قدرت نرم سراغ گرفت (ردادی، ۱۳۸۹ به‌ویژه ۱۳-۲۹):

الف. قدرت نرم اعتقادی و معنوی که از شبکه ارتباطی انسان و امر مقدس پدید می‌آید.

شارع مقدس با توجه به تعریفی که در ادیان مختلف دارد نسبت به حمایت از مؤمنان اقدام می‌نماید. شایان ذکر است که این نوع قدرت بر پایه ایمان استوار است و در اشکال مختلفی چون تأیید، استوار ساختن و یا حتی ارسال کمک‌ها غیبی تجلی می‌نماید.

ب. قدرت نرم هویتی که از درون شبکه روابط اجتماعی پدید می‌آید.

جامعه‌ی اسلامی به‌دلیل ابتناء بر مرزهای عقیدتی، کلی واحد را شکل می‌دهد که از آن به امت واحده تعبیر می‌شود. بر این اساس جامعه‌ی اسلامی پیکره‌ای پویا است که نسبت به وضعیت و شرایط تمام بخش‌های حساس است. کارکردهای امنیتی اصولی چون امر به معروف و نهی از منکر در همین زمینه قابل ذکر است.

ج. قدرت نرم سیاسی که از درون شبکه روابط ولایی پدید می‌آید.

حکومت در نظر شیعه شعبه‌ای از ولایت به شمار می‌آید و با توجه به معنای هنجاری و فعال ولایت مشخص می‌شود که رابطه‌ی مردم و حاکمان از جنس صرف قدرت ارزیابی نمی‌شود بلکه مقوله‌ای ایمانی و مبتنی بر نصب الهی (نصب عام) و انتخاب مردمی است که در آن رهبران و مردم همه‌ی تابع احکام الهی باید باشند. لذا اصل اطاعت از ولی به همراه اصل نصیحه ائمه مسلمین مطرح می‌شود تا سلامت قدرت در نظر و عمل حفظ گردد.

د. قدرت نرم انسانی که بر پایه شبکه تعاملات بشری پدید می‌آید.

حکومت و جامعه‌ی اسلامی به تبع امر الهی مأمور به دعوت است تا از این طریق زمینه سعادت و نتایج سایر ملل را نیز فراهم سازد. به عبارت دیگر نظام اسلامی موظف به آرایه‌الگویی به روز و کارآمد برای حیات سعادت‌مندانه است تا برای دیگر بازیگران اسوه و راهنما قرار گیرد.

۲. روش تحقیق

با توجه به اهداف تعریف شده برای پژوهش حاضر، نویسندگان از تحلیل اسنادی با روش تحلیل محتوای کیفی بهره برده‌اند.

۱-۲ جامعه‌ی آماری

جامعه‌ی آماری این تحقیق شامل وصیت‌نامه‌های شهدای دانشجوی دانشگاه امام صادق(ع) می‌باشد. شهدا دلسوزترین افراد جامعه هستند که به مردم جامعه و آرمان‌های آن اندیشیده‌اند. از این منظر شهیدان در زمره‌ی برجسته‌ترین نخبگان جامعه‌ی دینی در یک عصر محسوب می‌شوند. به نظر می‌رسد می‌توان دانشجویان شهید را به‌عنوان قشر فرهیخته و دست به قلم در میان همه شهدا در نظر گرفت. با این وصف شهدای دارای وصیت‌نامه دانشجوی دانشگاه امام صادق(ع) به عنوان جامعه‌ی آماری در این پژوهش مدنظر قرار گرفته‌اند(۳۸ نفر).

در پاسخ به این پرسش اساسی که چرا به منظور شناخت منابع قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران به وصیت‌نامه شهدای جنگ تحمیلی مراجعه شده است، باید به این نکته توجه شود که خون شهید در تاریخ بشریت بسیار اثرگذار بوده است؛ چرا که در حقیقت قیام و هجرت و جهاد شهید به منظور تغییر در وضعیت موجود و در پی ایجاد ساختاری و موقعیتی متفاوت و جدید رخ می‌دهد که شهید مطهری از آن تعبیر به ساختن جامعه‌ی بشری و اثرگذاری بر تاریخ بشریت یاد کرده است(مطهری، ۱۳۸۵: ۳۲-۳۳). حضرت آیت‌الله خامنه‌ای(دام‌ظله) در رابطه با شهدای دانشجو تأکید می‌کنند که: «دانشجویان شهید که در شمار سرآمدان ایمان و ایثار آگاهانه بوده‌اند، ستارگان همیشه درخشانی هستند که هر جویای حقیقت می‌تواند راه خویش را با آنان بیابد»(آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۱/۱۰/۱۵). با این وصف وصیت‌نامه‌های شهدا بهترین و معتبرترین اسناد موجود است که بیان‌گر اندیشه‌ها و دغدغه‌های شهدا بوده و به واسطه تحلیل محتوای آن‌ها می‌توان به دسته‌بندی منطقی اندیشه‌ها و نوع نگرش و دغدغه‌های آنان دست یافت. امام خمینی(ره) در همین ارتباط می‌فرماید: «این وصیت‌نامه‌هایی که این عزیزان می‌نویسند را مطالعه کنید. پنجاه سال عبادت کردید و خدا قبول کند، یک روز هم یکی از این وصیت‌نامه‌ها را بگیرید و مطالعه کنید و تفکر کنید... از اینها قدری تعلیم و تعلم پیدا کنید» (امام خمینی، ۱۳۸۲، ج ۵: ۳۴).

۲-۲ روش تحلیل

تحقیق حاضر بنا به ماهیت و اهدافش از روش تحلیل محتوا بهره می‌برد. اگر چه تحلیل محتوا در گام-های اولیه صرفاً به منظور توصیف پیام‌های ارتباطی به کار می‌رفت اما در فرایند تکاملی خویش قدم‌های

بلندتری برداشت تا بدانجا که امروزه این روش از طریق اندازه‌گیری همبستگی متغیرهای مستتر در متن، توانایی کشف شرایط اجتماعی برای تولید‌کننده متون مورد تحلیل را یافته است. مسلماً در این مورد باید به تعریف دقیق‌تر متغیرها با پایایی و روایی بالایی دست یابیم (هولستی، ۱۳۷۳: ۴).

در تحقیق حاضر از روش «تحلیل محتوای کیفی کلام» (Contents Analysis) استفاده شده است؛ با این توضیح که روش تحلیل محتوا با رویکرد کمی و بسامد شماری واژگان، اصلاً وافی به مقصود این پژوهش نبوده و به اصطلاح روش شناختی روایی لازم را برای پاسخ‌گویی به سؤال تحقیق نداشت. بر این اساس رویکرد کیفی تحلیل محتوا مدنظر قرار گرفته است. در این رویکرد نیز تلاش شده در طول مسیر تحقیق اطلاعاتی ثبت و جمع‌آوری شود که بیشتر پاسخگوی پرسش اساسی تحقیق باشد و اطلاعات به دست آمده را با همدیگر مرتبط نماید. به عبارت دیگر روش تحلیل محتوا از این رو برای این تحقیق در نظر گرفته شده است که هدف عام آن ارائه توصیفی نظام یافته و عینی از ویژگی‌های ارتباط میان کلمات و عناصر مورد تحقیق است که از آن می‌توان برای دستیابی به نتایجی درباره مخاطبان دست یافت.

۳. یافته‌های پژوهش

با توجه به سطوح چهارگانه شناسایی شده برای قدرت نرم در جمهوری اسلامی ایران، حال می‌توان تأکیدات شهدای دانشگاه را در خصوص منابع قدرت نرم نظام اسلامی در سه گروه اصلی دسته‌بندی نمود:

۱-۳- منبع فرهنگی قدرت نرم

انقلاب اسلامی ایران به عنوان انقلابی برای خدا و معنویت و ارزش‌ها نه تنها ریشه در اعتقادات اسلامی داشت بلکه محرک و هدف خود را در دین جستجو می‌کرد و از این رو می‌توان انقلاب اسلامی ایران را تجلی تحقق قدرت نرم به معنای توانایی نفوذ در رفتار دیگران بدون تهدید و یا پرداخت هزینه‌ی محسوس به شمار آورد. امام خمینی (ره) به عنوان رهبر انقلاب اسلامی ایران تلاش داشت تا از رهگذر تبیین اندیشه و آرمان عدالت‌خواهانه خود و با روش‌های غیرمستقیم به نتیجه دلخواه و مطلوب خود یعنی بیداری اسلامی دست یابد. قدرت نرم از آنجا که به صورت آرام و تدریجی حرکت می‌کند، از اثرگذاری بیشتر و مداوم‌تری برخوردار است چرا که می‌تواند با تفسیر سیاست‌های فکری و فرهنگی خود به ایجاد تغییرات بنیادین و راهبردی یاری رساند.

۱-۱-۳ باورهای دینی و ایمان محوری

یکی از ویژگی‌های برجسته و نمادین انقلاب اسلامی ایران، توجه به دین اسلام به عنوان مذهب اصلی و رسمی کشور و آیین‌های مذهبی آن است. در حقیقت دین و آموزه‌های دینی یکی از عوامل و منابع اصلی قدرت نرم می‌باشد که باعث تحریک و شکل دادن به کنش اجتماعی افراد پیرو یک مذهب حتی در مناطقی فراتر از مرزهای جغرافیایی یک کشور نیز می‌شود. انقلاب اسلامی ایران نیز در مقایسه با سایر انقلاب‌ها از دو ویژگی عمده برخوردار است که عبارتند از: ماهیت اسلامی داشتن و دارای ابعاد بین‌المللی

بودن. بر اساس ویژگی اول انقلاب اسلامی ایران دنباله‌رو و ادامه‌دهنده انقلاب‌هایی است که در طول تاریخ به دست انبیاء الهی صورت گرفته و دارای ماهیتی همچون انقلاب پیامبر اکرم(ص) است و طبق ویژگی دوم، انقلاب اسلامی ایران دارای جنبه‌ها و ابعادی است که به آن خاصیتی جهانی و بین‌المللی داده و موجب جهان شمولی آن شده است.

بر اساس آنچه از تحلیل محتوای وصیت‌نامه شهدای دانشگاه امام صادق(ع) در این زمینه استخراج شده می‌توان گفت که توجه به باورها و اعتقادات دینی و مذهبی و تأکید بر ایمان محوری بخش عمده‌ای از مطالب را شامل شده و نشان می‌دهد که این عامل مهم و اساسی، نقش بسزایی در تفکرات و اندیشه‌های شهدا پیرامون نظام جمهوری اسلامی و برتری آن بر سایر نظام‌ها دارد. تأکید بر انجام فرائض دینی، تلاش برای حفظ اسلام، اهمیت قرآن و عترت، لزوم توجه به ارزش‌ها و معنویات، صبر و استقامت در راه دین، اهمیت دعا و قرآن، اهمیت وظایف شرعی، تأکید بر ایمان محوری، تجلیل از نبوت و امامت، تلاش در راه اسلام و خدا، ملاک بودن انجام تکالیف الهی و تأکید بر تقوا از جمله مؤلفه‌ها و نقاط تمرکزی است که در رابطه با مفهوم استخراج شده است.

به عنوان نمونه شهید غفارزاده در رابطه با اهمیت تمسک به قرآن و اهل بیت عصمت و طهارت می‌گوید: «منظور از اسلام، اسلام تشیع است و مبنای تشیع، ولایت ائمه(علیه السلام) است و قرآن کریم که باید با اعتصام به این دو، رو به خدا حرکت نمود»(AB).

شهید بهداد نیز در این رابطه می‌گوید: «اما نعمتی را شکر باید گفت که عطای عظیم نبوت و امامت است و آن جهت حیات است برای انسان که می‌خواهد به خدا برسد و وسیله وصول سیرت نفسانی هر انسانی، این راهبراند، که کمال را بدون انسان کامل طی کردن عین ضلالت است»(۱۸G).

شهید بزرگوار عبدالشاه نیز در رابطه با لزوم صبر و استقامت در راه حفظ ارزش‌ها و احیای دین و انجام فرائض دینی می‌گوید: «اما اگر تحمل رنج و دیدن را نداریم و نتوانستیم با دنیا و مرامت‌هایش به گونه عشاق درافتیم، باید صبر پیشه کنیم که صبر از کمالات آدمی است، نه جزع، که کودک نیز با رسیدن مصیبتی می‌گرید و بی‌صبری از خویش نشان می‌دهد. صبر بر مصیبت، صبر بر طاعت و صبر بر معصیت، وظیفه هر آدم مؤمن و کمال‌طلب است که در غیر این صورت کودکی بیش نخواهد بود»(۱۲C).

به عبارت دیگر شهدا در وصیت‌نامه‌های خود بیش از هر چیز هم هدف از زندگی و هم هدف از حضور در جبهه و جهاد و حتی پیروزی و شکست را در رضای خدا و تمسک به حبل‌الله المتین و دین اسلام دیده و همه چیز را در آن چهارچوب نگاه می‌کنند و این خود نشان‌دهنده‌ی آن است که انقلاب اسلامی ایران و دفاع مقدس با تکیه بر این عامل مهم و اثرگذار در بعد قدرت نرم توانسته است، به پیروزی دست یابد.

نمونه تأییدکننده این سخن جملات ذیل است که شهدا در وصیت‌نامه‌های خود ذکر کرده‌اند. از جمله شهید غفوری که هدف از آمدن به جبهه را ادای تکلیف شرعی می‌داند(۱E) و شهید مرحمتی که در رابطه با جنگ تحمیلی و پیروزی و شکست می‌گوید: «همان‌طور که امام امت قدس سره فرمودند ما در این جنگ پیروزیم، هر چند که به ظاهر شکست بخوریم که هرگز نخواهیم خورد. هدف ادای تکلیف الهی است»(۶J) و «پیروزی ما در جلب رضای خداست و شما این را نمی‌فهمید»(۱۱J).

مجموع آنچه تحت عنوان مؤلفه‌ها و نقاط تمرکز این بُعد فرهنگی از قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران در کلام شهدا در طی جداول تحلیل محتوا به دست آمده است را می‌توان به صورت جدول ذیل نشان داد:

جدول ۱: مؤلفه‌های تأکید بر باورهای دینی و ایمان محوری

مؤلفه‌های تأکید بر باورهای دینی و ایمان محوری	
ظهور اراده الهی در اراده انسان	صبر و استقامت در راه دین
تأکید بر انجام فرائض دینی	تأکید بر ایمان محوری
تلاش برای حفظ اسلام	تأکید بر باورهای دینی
اهمیت قرآن و عترت	تجلیل از نبوت و امامت
طلب بهشت	ملاک بودن انجام تکالیف الهی
اهمیت ایمان	لزوم توجه به ارزش‌ها و معنویات
طلب غفران	تأکید بر تقوا
طلب هدایت	انجام واجبات

۲-۱-۳ جهاد و مجاهدت رزمندگان انقلابی

رهبر فرزانه‌ی انقلاب اسلامی حضرت آیت الله خامنه‌ای (دام ظلّه) در مقاطع مختلف از شهدا به عنوان «ستارگان درخشانی در فضای غبارآلود زندگی بشر»، «ستارگان درخشان تاریخ امروز و فردای ما»، «ستارگان آسمان انسانیت زمان ما»، «سند افتخاری برای ایران و اسلام و انقلاب اسلامی»، «ستارگان فروزانی که این قطعه‌ی از تاریخ را نورباران کردند» و «نقاط مشعشع در این صفحه‌ی درخشان [ایران اسلامی] که مانند ستاره‌ی راهنما، راه را به همه نشان می‌دهند» یاد نموده‌اند (آیت الله خامنه‌ای، ۱۳۷۱/۱۱/۱۴ و ۱۳۸۵/۷/۶ و ۱۳۸۱/۱۰/۱۵ و ۱۳۷۲/۷/۱).

آیت الله خامنه‌ای (دام ظلّه) همچنین بر این نکته تأکید می‌کنند که جهاد و شهادت و بالتبع خون شهید و آنچه وابسته و متعلق به شهدای گرانقدر است، از جمله عوامل قدرت ملی (قدرت نرم) می‌باشد. ایشان به طور صریح بر این مطلب تأکید می‌کنند که: «جهاد و شهادت عامل قدرت ملی و شاخص ایمان خالصانه است که باید حفظ گردد» (آیت الله خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۱۱/۳۰).

در حقیقت بیانات ایشان تأکید دیگری است بر این مطلب که اصل جهاد و شهادت از جمله عوامل قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران است. بر این اساس می‌توان نتیجه دیگری نیز استنباط کرد که بر اساس آنچه شهدا در وصیت‌نامه‌های خود نگاشته‌اند می‌توان به مؤلفه‌ها و عوامل دیگر قدرت نرم انقلاب اسلامی نیز دست پیدا کرد. مجموع آنچه تحت عنوان مؤلفه‌ها و نقاط تمرکز این بُعد فرهنگی از قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران در کلام شهدا در طی جداول تحلیل محتوا به دست آمده است را می‌توان به صورت جدول ذیل نشان داد:

جدول ۲: مؤلفه‌های تأکید بر جهاد و مجاهدت رزمندگان انقلابی

مؤلفه‌های تأکید بر جهاد و مجاهدت رزمندگان انقلابی	
تأکید بر جهاد و مبارزه	اشتیاق برای شهادت
دعوت به جهاد	توصیف جبهه‌ها
تجلیل از شهدا	اهمیت جهاد
تبیین هدف از جهاد	جهاد لازمه اصلاح زندگی مسلمین
تربیت حسینی رزمندگان در خانواده	اهمیت شهادت
اشتیاق برای شهادت	تأکید بر جهاد و شهادت‌طلبی
اهمیت وصیت‌نامه شهدا	تجلیل از شهدای صدر اسلام
انتخاب آگاهانه جهاد و شهادت	تجلیل از ایثار و اخلاص رزمندگان
انتخاب آگاهانه جهاد و شهادت	ارزش شهادت
اهمیت توکل به خداوند	تجلیل از رزمندگان
آثار مجاهدت رزمندگان	اهمیت حضور در جبهه
آگاهی در انتخاب هدف	اهمیت جانفشانی در راه خدا
تبیین مسأله شهادت	اهمیت شهادت
ارزش خون شهید	لزوم توجه بیشتر به جبهه‌ها
انتخاب راه شهدا	فضیلت شهادت
پاسداری از خون شهدا	اشتیاق برای شهادت
مبارزه با دشمنان تکلیف است	لزوم حضور در جبهه‌ها
تبیین وجوب جهاد	لزوم صبر و استقامت در راه خدا
وجوب جهاد	اهمیت شهادت
تبیین راه شهید	ارزش و اهمیت حضور در جبهه
انتخاب آگاهانه جهاد و شهادت	انتخاب آگاهانه جهاد و شهادت
تأکید بر جهاد و مبارزه	اثربخشی خون شهید
	نقش تربیتی جبهه‌ها

در رابطه با اینکه چرا در این قسمت بر عنوان «مجاهدت رزمندگان انقلابی» تأکید شده است باید گفت که اولاً این مجاهدت عام بوده و در همه زمینه‌ها اعم از مبارزات انقلابی، جهاد اصغر در جبهه‌ها، جهاد اکبر در پشت جبهه و سعی و تلاش به منظور اصلاح و آبادانی کشور در نظر گرفته شده و ثانیاً رزمندگان از جمله قشرهایی بوده‌اند که پیش از شروع جنگ، جهاد و مبارزه خود با ظلم و ستم را در دروان پهلوی و به منظور پیروزی انقلاب اسلامی آغاز کرده بودند و ادامه‌ی مسیر مبارزاتی خود را در جبهه‌های نبرد با دشمن بعثی کامل کرده‌اند، لذا با توجه به آنچه شهدا در وصیت‌نامه‌های خود بیان کرده‌اند، این عنوان انتخاب گردید.

به عنوان نمونه می‌توان به این جمله از شهید غفارزاده اشاره کرد که در رابطه با اهمیت جهاد و مبارزه در راه خدا و احیای دین و مکتب اسلام می‌گوید: «اولاً: اسلام عزیز با زحمات فراوان به دستمان رسیده است. بهترین بندگان خدا در این راه زحمتهای را متحمل گشته‌اند. سعی کنید در حفظ آن کوشا باشیم و در راه آن از هیچ مشکلی نهراسیم و مال و جان خود را فدای آن نماییم» (۶B).

در این میان نکته مهم و قابل توجه، انتخاب آگاهانه و آزادانه جهاد و شهادت است که تأکید بر آن در وصیت‌نامه شهدا موج می‌زند و بیانگر این مطلب است که آنان به صورت کاملاً آگاهانه و با بصیرت کامل قدم در این راه گذاشته و این مسیر را انتخاب کرده‌اند. به عنوان نمونه می‌توان به جملات ذیل از شهدا اشاره کرد:

شهید صبوری: «امشب یک مأموریت مهم در پیش داریم که به احتمال قوی امید برگشتن در آن نیست و من در هیچ کجای این موضوع اثری از وحشت یا دو دلی نمی‌بینم. پس لااقل به نظر خودم جهل و جهالتی در کار نیست. اتفاق و سانحه‌ای هم در پیش وجود ندارد. آنچه هست، واقعیت محض و انتخاب حقیقی است. هر چند نوشتن یک وصیت و کلام آخر، نه تنها یک ضرورت بلکه رسم است، اما من آن را تا آخرین لحظات ممکن به تأخیر انداختم تا بتوانم با دیدی واقع‌گرایانه‌تر، مطالبی هر چند کوتاه بگویم» (O1 و O2).

شهید فضل‌زاده: «من با اعتقاد کامل به خداوند و شریعت پیامبر (صلی الله علیه و اله) و امامت علی تا مهدی (عج) و برای استقرار حق و دفاع از اسلام عزیز و برای لبیک به ندای امام عزیز به جبهه آمده‌ام» (۳۱L).

شهید صفایی: «ما در چه چیز شک داریم؟! در اینکه این راه حق است؟ یا در اینکه اگر شهید شدیم چیزی از گناهان ما باقی می‌ماند؟! پس حال که در هیچ یک از این دو شک نداریم و جان امانتی است که در آخر آن را از ما خواهند گرفت - هر چند که ناخشنود باشیم - پس چه بهتر که این امانت را به صاحبش تقدیم کنیم» (۲I).

۳-۱-۳ عزت مداری و الگوگیری از قیام عاشورا

اسوه‌پذیری و الگوگیری از سیره‌ی عملی نخبگان و انسان‌های کامل و تشبیه به ویژگی‌های اخلاقی و رفتاری آنان، یکی از راه‌های رسیدن به کمال انسانی و اخلاق اسلامی است چنان‌که حضرت علی(ع) می‌فرماید: «فَإِنَّهُ قَلٌّ مِّنْ تَشْبَهٍ بِقَوْمٍ إِلَّا وَ أَوْشَكَ أَنْ يَكُونَ مِنْهُمْ»؛ به درستی که کم پیش می‌آید کسی خود را همسان قومی سازد و به آستانه یگانگی با آن قوم در نیاید (حرعاملی، ۱۳۸۷، ج ۱۵: ۲۶۸؛ نهج-البلاغه، کلام ۱۹۸: ۴۴۴). تأسی به سیره‌ی عملی و نظری پیامبر اسلام(ص) و امامان معصوم(ع) قوی-ترین انگیزه‌ای است که رزمندگان اسلام و ملت مسلمان ایران در آغاز قیام و انقلاب و تشکیل حکومت جمهوری اسلامی به آن اشاره کرده و بدان تمسک می‌جستند. ایشان نه تنها از معصومان(ع) به‌عنوان بهترین الگو و اسوه پیروی می‌کردند که حتی سیره آنان را برای خود حجت شرعی دانسته و در احتجاج با مخالفان مبارزه علیم ظلم و ستم و استکبار جهانی، به روش عملی پیامبر اکرم(ص) در مبارزه با کفار و

مشرکین و سیره عملی ائمه اطهار(ع) در مبارزه با منافقین و جدایی طلبان و دشمنان داخلی استناد می- کردند. این الگوگیری و استناد به سیره عملی معصومین(ع) از جمله نکات برجسته‌ای است که به وضوح می‌توان آن را در وصیت‌نامه شهدای انقلاب اسلامی و دفاع مقدس مشاهده کرد. مجموعه مؤلفه‌ها و نقاط تمرکزی این بعد از قدرت نرم را می‌توان در جدول زیر به نمایش گذاشت:

جدول ۳: مؤلفه‌های تأکید بر عزت‌مداری و الگوگیری از قیام عاشورا

فراوانی مؤلفه‌های تأکید بر عزت‌مداری و الگوگیری از قیام عاشورا	
ارزشمندی تبعیت از امام حسین(ع)	تربیت حسینی رزمندگان در خانواده
افتخار خانواده شهدا	ضرورت الگوگیری
ارزشمندی شهدای کربلا	معرفی الگو: امام حسین(ع)
تأکید بر عزت‌مداری	معرفی الگو: حضرت زینب(س)
معرفی الگو: اصحاب امام حسین(ع)	

در حقیقت شهدای دانشگاه امام صادق(ع) نیز از قاعده تأسی و الگوگیری از قیام عاشورا مستثنی نبوده و در جای جای وصیت‌نامه خود علاوه بر اینکه خود را شاگرد امام صادق(ع) و پیرو مکتب ائمه‌ی اطهار(ع) می‌دانند، مرتب به الگوگیری و تأسی به زندگانی و سیره‌ی ائمه اطهار(ع) نیز اشاره کرده و بدان سفارش می‌کنند.

به‌عنوان نمونه شهید فضل‌زاده در رابطه با اهمیت این الگوگیری و نتایج و کارکردهای آن در وصیت‌نامه‌اش مطلبی دارد که بسیار قابل توجه و تحسین‌برانگیز است. این شهید بزرگوار می‌گوید: «ما را از توطئه و محاصره‌های اقتصادی و نظامی هراسی نیست چرا که اگر ما را محاصره‌ی نظامی کنند، فرزند محرمیم و رهبرمان حسین است و اگر ما را محاصره‌ی اقتصادی کنند، فرزند رضائیم و ما را علی پیشواست»(۲۰L).

۴-۱-۳ توسعه علمی کشور

توسعه، سیری است که متضمن بهبود مداوم همه‌ی عرصه‌های زندگی انسانی، اعم از مادی و معنوی و نیز بنیان‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی می‌باشد و انسان در این سیر به حیاتی با عزت نفس و اتکا به خود همراه با گسترش دایره‌ی انتخاب در محدوده‌ای پذیرفته شده، دست می‌یابد. توسعه دارای اهداف و آرمان‌هایی است که ارتقای مادی و معنوی جوامع انسانی را باعث می‌گردد و به همین دلیل مورد توجه و اندیشه‌ورزی اندیشمندان مسلمان قرار گرفته است. توسعه دارای ابعاد مختلفی نظیر توسعه اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و انسانی می‌باشد. از «توسعه»^۱ تعاریف متفاوتی توسط صاحب‌نظران ارائه

1. Development

گردیده است و گرچه مفهوم ترقی^۱، رشد^۲، پیشرفت^۳ و گسترش^۴ نیز از گذشته‌های خیلی دور در ادبیات اقتصادی و اجتماعی مطرح بوده، لیکن واژه‌ی توسعه به مفهوم متداول کنونی آن بیشتر مدنظر بوده است چرا که این مفاهیم در حقیقت، گرچه حرکتی در جهت بهبود اوضاع و شرایط موجود یک جامعه را مدنظر دارند، اما به نسبت توسعه از معانی و مفاهیم محدودتری برخوردارند. توسعه، حرکت به سمت بهبودی و تغییر شرایط از وضع کنونی به شرایطی مطلوب‌تر را به‌عنوان هدف آرمانی خود در نظر می‌گیرد (الویری، ۱۳۸۶: ۴۷).

انقلاب اسلامی ایران توانست زمینه را برای اهتمام همزمان به توسعه چند بعدی در ابعاد علمی، فرهنگی، اخلاقی، دینی و اجتماعی علاوه بر توسعه سیاسی و اقتصادی فراهم آورد که این مهم ناشی از توجه به فرهنگ به‌عنوان یک حوزه مستقل و بالذات مطلوب و بهره‌گیری نرم‌افزاری از دین به‌عنوان نظام معانی و نمادسازی است. قطعاً توسعه علمی به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های قدرت نرم موجب تبدیل کشور به جامعه‌ای دانش بنیان می‌شود که در آن علم و اندیشه مسیر حیات فردی و اجتماعی افراد را مشخص می‌کند و تولیدات علمی با خود اقتدار و عزت را به ارمغان خواهند آورد که همه این موارد نقش مؤثری در تأمین امنیت و آرامش اجتماعی ایفا می‌کند و از این رو به‌عنوان یکی از ابعاد و مؤلفه‌های قدرت نرم شناخته شده است که خوشبختانه پس از انقلاب اسلامی شاهد آن بوده‌ایم. این مطلب بر اساس توصیه‌هایی که شهدا در وصیت‌نامه‌های خود کراراً بیان ند قابل رؤیت است چه اینکه ایشان این عامل را به‌عنوان یکی از عوامل اصلی در رشد و توسعه و حفظ آرامش و ثبات انقلاب و کشور دانسته و لذا بر آن تأکید کرده‌اند. مجموع آن‌چه از وصیت‌نامه شهدای دانشگاه امام صادق (ع) در رابطه با این بُعد فرهنگی از قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران استخراج می‌شود عبارت است از:

جدول ۴: مؤلفه‌های تأکید بر توسعه علمی

مؤلفه‌های تأکید بر توسعه علمی	
مجهز شدن به سلاح علم و ایمان	پشتکار برای تحصیل علوم اسلامی
تحصیل علم برای خدمت به اسلام و احیای تفکر اسلامی	لزوم درک مفاهیم قرآنی
تجلیل از اساتید و روحانیت	ضرورت کسب معارف اسلامی
ضرورت فراگیری آموزش‌های اسلامی و مکتبی	پرورش روحی و فکری برای خدمت به اسلام
اهمیت کسب علم	فراگرفتن علم برای خدمت به اسلام و مسلمین
پرهیز از غرور علمی	تلاش برای خدمت به قرآن
کسب علم به‌منظور تربیت فرزندان آینده ساز انقلاب	تأکید بر اهمیت علم آموزی
تحصیل علم برای خدمت به اسلام و احیای تفکر اسلامی	کسب علم، وسیله تلاش در راه خدا
استفاده از فرصت‌ها در راستای تحصیل علم	

1. Progress
2. Growth
3. Advancement
4. Expanding

به‌عنوان نمونه شهید بهداد در رابطه با اهمیت کسب علم و نتایج و کارکردهای آن در وصیت‌نامه‌اش چنین می‌نویسد: «خطابی به برادران دانشجو دارم که ای عزیزان قدر خود را بشناسید و بدانید که کسب علم شما زمینه‌ساز افتخار آفرینی‌های آینده انقلاب است» (۳۸G).

شهید اسماعیلیان نیز مخاطبان خود را به تحصیل علم توصیه کرده و اهمیت آن را برای آنان گوشزد می‌کند و سعی بر آن دارد که با انگیزه‌های معنوی کسب علم آنان را مانوس سازد لذا چنین می‌نویسد: «همچنین به شما خواهان و برادران توصیه می‌کنم که به درس اهمیت بدهید و درس را برای خدا و خدمت به مردم و فرا گرفتن دانش بخوانید؛ نه برای معلم و نمره» (۹D).

شهیدان دانشگاه امام صادق (ع) در وصیت‌نامه‌های خود علاوه بر تحریض و تشویق خانواده، برادران و خواهران، دوستان و دانش‌آموزان و دانشجویان به ادامه تحصیل تا مقاطع بالا و سخت‌کوشی در این عرصه، تبادل فکر و اندیشه و برگزاری جلسات هم‌اندیشی را به‌عنوان بستری مناسب برای رشد علمی و فکری و شکوفایی استعدادها دانسته‌اند که موجب پیشرفت فکری، مدنی و معرفتی کشور شده و قدرت نرم‌افزاری انقلاب اسلامی را افزایش می‌دهد. در واقع شهدا بر این اعتقادند که توسعه علمی موجب پیشرفت کشور شده و این مهم از جمله منابع قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران است. نمونه اعمال این قدرت در صحنه دفاع مقدس، تلاش جهادگران و متخصصانی است که با دست خالی و علی‌رغم وجود تحریم‌های بین‌المللی و کمبود تجهیزات و امکانات مورد نیاز توانستند بسیاری از وسایل نظامی را تعمیر کرده و حتی موشک‌ها و تجهیزات جدیدی را برای مقابله با دشمن تا بن دندان مسلح، بسازند. احداث پل-های بعثت و خیبر که در نوع خود کم‌نظیر و کاملاً ابتکاری می‌باشند نیز اقدامی دیگر از مهندسان جهاد سازندگی در عرصه‌ی پیشرفت مهندسی و علمی کشور می‌باشد. به همین دلیل است که امام خمینی (ره) صحنه‌های نبرد دفاع مقدس و هشت سال جنگ تحمیلی را بستری برای رشد استعدادها و شکوفایی قابلیت‌های بالقوه نسل جوان کشور دانسته و معتقدند که این دوران حماسی موجب افزایش حس اعتماد به نفس و تولید فکر در ایران اسلامی شده است.

به‌عنوان نمونه شهید بهداد در وصیت‌نامه خود در این زمینه توصیه‌های مکرری دارد و چنین نوشته است که: «خود را به آموزش‌های اسلامی و مکتبی و مفاهیم قرآنی آشنا کنید که بیشترین ضرری که به جامعه اسلامی می‌خورد، ناشی از خلا فرهنگی است. اما در عین حال مراقب باشید که علم حجاب اکبر در وجودتان و تحصیلتان رخنه نکند. علمی که تو را از عبادت و دعا دور کند، تو را به انزوای از صحنه جهاد بکشاند، علم نیست، علمی که انسان را متواضع نکند علم نیست بلکه وبال است وبال» (۳۷G و ۳۹G و ۴۰G).

۵-۱-۳ پرچم داری انقلاب اسلامی

انقلاب اسلامی ایران با تبیین اندیشه تحول بر مبنای معنویت و اسلام و احیای دین در سطح جهان توانست ضمن به چالش کشیدن مکاتب مادی و ضد ارزش ساختن سلطه‌گری قدرت‌های جهانی به دگرگون‌سازی معادلات بین‌المللی نیز مبادرت ورزد. این رستاخیز فرهنگی که بر همگرایی اسلامی و پی-ریزی قطب جهانی دنیای اسلام تأکید می‌ورزید، توانست پرچمداری مبارزه با تهاجم فرهنگی شرق و غرب را به عهده گیرد و با ارائه تصویری جدید از دین به‌عنوان مجموعه‌ای از اعتقادات، اُمال، اعمال و احساسات حول مفهوم حقیقت‌نمایی سامان یافته که با ساختارهای سیاسی، اجتماعی و اقتصادی پیوند و نسبت مداوم دارد، به بازسازی تمدن اسلامی همت گمارد. آنچه در وصایای شهدا در طول دوران جنگ تحمیلی پیرامون تحولات جهان در اثر انقلاب اسلامی ایران بیان شده است، در حقیقت بیان ابعاد قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران در صحنه‌های جهانی و بین‌المللی می‌باشد. البته بیان این نکته نیز لازم است که صحنه‌های حماسه ساز دفاع مقدس نیز در جهانی کردن این ابعاد قدرت نرم بی‌تأثیر نبوده است و به جرأت می‌توان گفت که یکی از عوامل و دلایل معرفی انقلاب اسلامی به جهانیان و به تبع آن جهانی شدن ابعاد قدرت نرم انقلاب اسلامی، همین دوران جنگ تحمیلی بوده است. آنچه از مجموع تحلیل محتوای وصیت‌نامه شهدای دانشگاه امام صادق(ع) در رابطه با این بُعد فرهنگی از قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران به دست آمده است، مؤلفه‌ها و نقاط تمرکزی می‌باشد که لیست آن‌ها در جدول ذیل درج شده است:

جدول ۵: مؤلفه‌های تأکید بر حفظ انقلاب و پرچم‌داری انقلاب اسلامی

مؤلفه‌های تأکید بر حفظ انقلاب و پرچم‌داری انقلاب اسلامی	
تلاش برای حفظ انقلاب	تلاش برای خدمت به اسلام
شکست انقلاب، شکست اسلام است	حفظ روحیه انقلابی
انقلاب اسلامی، جلوه قیام حسینی است	آمادگی برای خدمت به انقلاب
لزوم مبارزه با دشمنان	انقلاب جهانی
انتقاد به مخالفین انقلاب و جنگ	تبعیت از رهبری موجب حفظ انقلاب
نهی از دنیاگرایی	طلب توفیق برای خدمت به انقلاب
اسلام موجب عزت و عظمت است	استقامت در برابر دشمنان
فلاح و رستگاری در گرو عمل به قرآن	تبیین وظیفه جوانان انقلابی
حمایت از انقلاب اسلامی	اهمیت درک موهبت انقلاب
شکرگذاری بابت انقلاب اسلامی	دعا برای یاران انقلابی
وقف وجود ناچیز خود برای اعتلای انقلاب اسلامی	

در حقیقت بر اساس آنچه از تحلیل محتوای وصیت‌نامه شهدای دانشگاه امام صادق(ع) به دست آمده است، این گونه برداشت می‌شود که بیشترین توجه شهدا در این قسمت به توجه دادن مخاطبان و نسل‌های آینده برای تلاش جهت حفظ انقلاب و تداوم آن می‌باشد.

به‌عنوان نمونه شهید غفارزاده در این رابطه چنین نوشته است: «در این برهه از زمان، حفظ اسلام منوط است به حفظ انقلاب اسلامی و حفظ نظام جمهوری اسلامی. پس در رفع مشکلات آن کوشا و سهیم باشیم و موانع آن را که همان موانع اسلام‌اند، از میان برداریم»(۷B).

شهید غفوری همچنین خطاب به مردم پشت جبهه چنین توصیه می‌کند: «در انتها کلامی هم نسبت به مردم پشت جبهه دارم. عزیزان من نسبت به اسلام و آبروی جمهوری اسلامی غیرت داشته باشید. همین‌طور که کاری نمی‌کنید که آبروی خانواده‌تان برود، کاری که آبروی جمهوری اسلامی را خدای ناکرده ضایع می‌کند، انجام ندهید»(۱۴E).

شهید قربان‌زاده نیز تلاش برای حفظ انقلاب اسلامی را تلاش برای حفظ اسلام و مکتب اسلام می‌داند و معتقد است: «الان حفظ اسلام اقتضا دارد که از مملکت اسلامی که مورد هجوم دشمن قرار گرفته، آن هم صرفاً برای نابودی اسلام، دفاع کنیم. این دفاع به اشکال مختلف است. عده‌ای در میدان جنگ، عده‌ای در میدان آموزش علم و عده‌ای در میدان اقتصادی و میدان‌های دیگر»(۱۰F).

شهید بهداد نیز در دو بخش متفاوت از وصیت‌نامه خویش بر لزوم تلاش برای حفظ انقلاب و مکتب اسلام اشاره کرده است و می‌گوید: «انقلاب ما با خون و شمشیر پیروز شد و تا رسیدن به ثمره نهایی آن یعنی اتصال به قیام منجی عالم بشریت مهدی قائم(عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف) خون می‌طلبد و محتاج فداکاری و ایثار جان‌ها و مال‌هاست»(۲۵G). نهایت اینکه میزان فراوانی مؤلفه‌ها و ابعاد فرهنگی قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران در وصیت‌نامه شهدای دانشگاه امام صادق(ع) در جدول ذیل نشان داده شده است:

جدول ۶: فراوانی مؤلفه‌ها و ابعاد فرهنگی قدرت نرم انقلاب اسلامی در وصیت‌نامه شهدا

فراوانی مؤلفه‌ها و ابعاد فرهنگی قدرت نرم در وصیت‌نامه شهدا	
A1 - A3 - A4 - A12 - B6 - B8 - B11 - B12 - B16 - B17 - B19 - B24 - C1 - C6 - C11 - C12 - C13 - E1 - F1 - F3 - F5 - F6 - F16 - G8 - G11 - G18 - G22 - G34 - G36 - H15 - J6 - J11 - K2 - K3 - K5 - K10 - K33 - L29 - M10 - M12 - P6 - P2	تأکید بر باورهای دینی و ایمان محوری
D9 - F15 - G37 - G38 - G39 - G40 - J28 - K24 - K25 - P24 - P29 - P30 - P31 - Q2-55 - R18 - R19 - T17 - V17 - W9	تأکید بر توسعه علمی کشور
B7 - E13 - E14 - F10 - G24 - G25 - G32 - G33 - I5 - J13 - J14 - J15 - J16 - J26 - K17 - K18 - K19 - P3 - P4 - P8 - P23 - P27 - Q2-26 - Q2-27 - Q2-54 - R12 - R14 - R15 - R26 - S7 - S8 - T6U2 - U10 - V8 - V9	تأکید بر حفظ انقلاب و پرچم‌داری انقلاب جهانی

A8 - A9 - A11 - B23 - D5 - E2 - E11 - K20 - L20 - L37 - N8 - Q1-5 - Q1-6 - Q1-15 - Q1-17 - Q2-42 - Q2-48 - Q2-49 - Q2-50 - Q2-57 - Q2-60 - R24 - S9 - S10 - W6W8 -	تأکید بر عزت‌مداری و الگوگیری از عاشورا
A5 - A6 - A7 - A10 - A14 - B3 - B4 - B9 - B10 - B21 - C3 - C4 - D6 - E16 - F13 - G3 - G35 - H7 - H8 - H9 - H12 - I2 - J2 - J4 - J5 - J7 - J9 - J12 - J22 - J23 - J24 - J25 - J27- K15 - K21 - K26 - K27 - K28 - K29 - K30 - K31 - L1 - L26- L33 - L34 - L35 - L36 - L41 - M17 - M21 - N4 - N5 - N9 - N16 - O1 - O2 - O4 - O7 - P26 - Q1-2 - Q1-3 - Q1-12 - Q1- 16 - Q1-18 - Q2-12 - Q2- - 3- Q2-14 - Q2-15 - Q2-16 - Q2-17 - Q2-18 - Q2-32 - Q2-33 - Q2-34 - Q2- - 51 -Q2-58 - Q2-59 - S5 -S6 - S15 - S16 - T11 - T12 - T13 - U6 - V11 - W5	تأکید بر جهاد و مجاهدت رزمندگان انقلابی

همان‌طور که در جدول فوق مشاهده می‌کنید، فراوانی تأکید بر باورهای دینی و ایمان‌محوری و جهاد و مجاهدت رزمندگان انقلابی از دیگر موارد بیشتر می‌باشد که خود گویای اهمیت این دو اصل در منابع قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران است.

۳-۲ منبع سیاسی قدرت نرم

۳-۲-۱ تأکید بر ولایت‌مداری و رهبری

رهبری کارزماتیک امام خمینی(ره) و نفوذ معنوی بالا و فرهنگدانشان از جمله مهم‌ترین عواملی است که در وصایای شهدا به‌عنوان یکی از ابعاد قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران بدان اشاره شده است چرا که امام خمینی(ره) توانست با ارائه ارزش‌های اسلامی و باور قلبی، مردم را نسبت به احیای اصول و ارزش‌های اسلامی تحریک کرده و آنان را برای قیام آماده سازد. مقام معظم رهبری، معجزه انقلاب اسلامی ایران را تربیت جوانان الهی و خداجوی می‌داند که در برابر ناملایمات و سختی‌ها ایستادگی کردند و جان خویش را فدای انقلاب و اسلام نمودند. ایشان معتقدند این معجزه به علت اخلاصی بود که در شخصیت امام خمینی(ره) وجود داشت. ایشان می‌فرمایند: «آن چیزی که در کشور ایران واقع شد و بلاشک در همه‌ی ادوار تاریخ این کشور - تا آن‌جا که ما خوانده‌ایم و دیده‌ایم - سابقه‌ای ندارد، ایستادگی و فداکاری عمومی و یکپارچه‌ی مردم در راه خدا بود که در مقابل تجاوز و نامردمی دشمنان صورت گرفت. نقطه‌ی اوج این حادثه‌ی استثنایی و بی‌نظیر، همان حرکت درخشانی بود که از ستارگان آسمان انسانیت زمان ما - یعنی همین شهیدان عزیز ما - سر زد. این جوانانی که این‌طور با شور و شوق، بدون این‌که به آرزوها و شهوات جوانی کمترین اعتنایی بکنند، به جبهه‌ها رفتند و حقیقتاً با عشق و محبت الهی جان دادند، به‌نظر بنده این برجستگان زمان ما، از صدر اسلام به بعد، در هیچ‌یک از دوره‌ها، از لحاظ کمیت و کیفیت نظیر ندارند... این مجموعه‌ی جوان - چه آن‌هایی که شهید شدند، چه آن‌هایی که جانباز شدند، چه آن‌هایی که اسیر شدند، چه آن‌هایی که هنوز مفقودالائرنند و از حال آن‌ها کسی مطلع نیست

- جزو معجزات انقلاب در زمان ماست. چه کسی می‌توانست این دل‌های پاک و مطهر را این‌طور یکپارچه متوجه به خدا بکند؟ این معجزه‌ی اسلام انقلابی و اسلام پُر تپش بود؛ ناشی از اخلاص آن مرد خدا، آن بنده‌ی صالح و آن رهبر واقعی و حقیقی بود که در خط رهبری پیامبران حرکت می‌کرد؛ راه و نَفَس و عمل او این حادثه‌ی عظیم را آفرید» (آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۱۱/۳۰).

به اعتقاد شهید، چنین رهبری سیاسی که برخوردار از جذاییت، مشروعیت و اعتبار بوده توانسته به جذب و ترغیب افراد برای تحقق خواسته‌های انقلاب اسلامی بیانجامد. در واقع مردم مسلمان ایران به رهبری امام خمینی (ره)، اسلام را به‌عنوان ایدئولوژی انقلابی خود برگزیدند که دلیل آن بیش از هر چیز به فرهنگ سیاسی آنان و سپس به اعتقادات آنان باز می‌گردد. با توجه به اینکه مهم‌ترین منبع فرهنگ سیاسی ایران، میانی دینی و به‌طور خاص مذهب تشیع است، بنابراین حرکت اسلامی و انقلابی مردم ایران نیز از این منبع ناشی شده است. آنچه تحت عنوان تأکید بر ولایت‌پذیری و اطاعت از رهبری در کلام و وصیت‌نامه شهید درج شده است، در حقیقت به ۷ شاخه و بخش تقسیم می‌شود که عبارتند از: تجلیل از پیامبر اکرم (ص)، تجلیل از اهل بیت (ع)، تجلیل از روحانیت و ولی فقیه، تجلیل از امام خمینی (ره)، تأکید بر نقش هدایت‌گر رهبری، لزوم مبارزه با دشمنان ولایت، لزوم بیعت با رهبری. شهدای گران‌قدر دانشگاه امام صادق (ع) در وصیت‌نامه‌های خود در رابطه با موارد فوق مطالب و جملات تأکیدی و راهگشایی را بیان کرده‌اند که در جدول ذیل فراوانی این جملات به همراه کدشناسایی آنها نشان داده شده است:

جدول ۷: مؤلفه‌های تأکید بر حفظ انقلاب و پرچم داری انقلاب اسلامی

فراوانی مؤلفه‌های تأکید بر ولایت‌مداری و رهبری	
۱۸ - ۳۱ - ۲۱ - ۲۸H - ۱۸G - ۹E - ۲۲E - ۲B - ۶B L - ۱۵N	تجلیل از پیامبر اکرم (ص)
۲۷J - ۱۹P - ۵P - ۲۲R	تجلیل از اهل بیت (ع)
۳۱B - ۱۵F - ۲F - ۷F - ۸F - ۹F - ۱۱O - ۵P - ۱۰P ۲۸ - Q - ۱۱-۱Q - ۲۲-۲Q - ۲۳-۲S - ۴T - ۲۱U - ۸G	تجلیل از روحانیت و ولی فقیه
۲P - ۹Q-۲Q - Q۲۰-	تجلیل از امام خمینی (ره)
G۳۳ - ۲۹L	تأکید بر نقش هدایت‌گر رهبری
۱۱B - ۱۳F - ۱۴G - ۱۹G - ۲۶G - ۲۷H - ۱۰K - ۱۶ K - ۳۲L - ۱۴L - ۱۶L - ۲۲L - ۲۴M	لزوم مبارزه با دشمنان ولایت
۱۲L - ۱۹L - ۲۱Q - ۴-۱R - ۱۱S - ۱۸S - ۱۹V - ۶V ۷ - V	لزوم بیعت با رهبری

۲-۲-۳ تأکید بر وحدت و اعتماد ملی

انقلاب اسلامی ایران توانست با بهره‌گیری از اعتماد ملی به عنوان سرمایه اجتماعی قدرت نرم، به تعمیق وحدت و همبستگی ملی و تجمیع کلیه اقشار و گروه‌ها و دسته‌جات ملی و مذهبی کشور همت گمارد. شهدای گران قدر انقلاب اسلامی نیز در وصیت‌نامه‌های خویش با تأکید بر وحدت و اعتماد ملی و لزوم حفظ آن بر این اصل به عنوان یکی دیگر از ابعاد قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران تأکید کرده و معتقدند با بهره‌مندی از مشارکت عمومی و اتحاد ملی می‌توان فرهنگ استقلالی، بسیجی، سازندگی، اصلاح طلبی و عدالت‌خواهی را در جامعه گسترش بخشید. آنچه از کلام شهدا برداشت می‌شود این است که وفاق ملی و اجتماعی به عنوان یکی از مظاهر قدرت نرم می‌تواند به ایفای کارکردهایی همچون همفکری، هم‌حسسی، هم‌کنشی و شکل‌گیری ذهن اجتماعی که به همکاری و تعامل میان گروه‌های مختلف اجتماعی بینجامد چرا که همبستگی ملی و مشارکت عمومی مردم به‌عنوان یکی از ابعاد قدرت نرم در صحنه انقلاب اسلامی توانست تقبل آگاهانه و شرکت مؤثر همه افراد جامعه برای رسیدن به اهداف خاص و پیاده کردن نظام اعتقادات، باورها، گرایش‌ها و اندیشه‌ها را تجلی بخشد و معاضدت و همکاری و همیاری آگاهانه، داوطلبانه و از روی میل و رغبت را با استفاده از تمامی امکانات بالقوه جمعی را گسترش دهد. به منظور بیان نمونه‌ای از تأکیدات شهدا بر این مسأله مهم، می‌توان به جمله‌ای از شهید ناصرالدین باغانی اشاره کرد که در وصیت‌نامه‌اش چنین می‌نویسد: «وحدت در چیست؟ وحدت در پیروی از کلام امام است. اما می‌توانم موارد متعددی را به‌شمار مکه از فرمان امام اطاعت نکرده‌اند. آن وقت این را تحکیم وحدت می‌گویند. مردم مسلمان دشمن اسلام را بشناسید. جنگ با عوامل خارجی مسأله سختی نیست. اما این منافق انداخل هستند که از همه بدترند. منافقان از کفار بدترند. با جدایی از این منحرفان قلب امام را شاد کنید» (۲۹-۲Q و ۳۰-۲Q).

بی‌گمان عامل اصلی ناکامی عراق و قدرت‌های پشتیبانش در هشت سال جنگ تحمیلی دنیا علیه ایران، همین حضور یکپارچه و هماهنگ مردم ایران و رزمندگان بوده است. شهید مصطفی اسماعیلی نیز از دیگر شهدایی است که بر این موضوع تأکید کرده و نقش اثرگذار وحدت در جامعه‌ی اسلامی و تأکید رهبران انقلاب بر آن را گوشزد می‌کند و می‌نویسد: «سعی کنید با هم بیشتر یک دل و یک زبان باشید و وحدت همیشگی خود را که امام امت و سایر مسؤولان عزیز بر آن زیاد تکیه می‌کنند، حفظ نمایید زیرا که انسان واقعی در این زمان آزموده می‌شود... باید این را بدانیم که وظیفه‌ی حساس و خطیری به گردن ماست» (۱۳R).

۲-۲-۳ تأکید بر احیای هویت جهان اسلام

انقلاب اسلامی ایران نشان داد که دین می‌تواند عنصری تأثیرگذار بر نظام تصمیم‌گیری جهانی قلمداد گردد و جهان اسلام با تکیه بر باورها و هنجارهای بومی از توان و قدرتمندی لازم برای شکل‌دهی به ساختارهای اجتماعی و سیاسی برخوردار است. انقلاب اسلامی ایران این خودباوری را به ملت‌های مسلمان اعطا کرد که می‌توان با شناخت دقیق از فرهنگ اسلامی و باز تعریف آرمان‌هایی چون استقلال،

آزادی، عزت و عدالت و با تکیه بر الگوی تفکر، آگاهی، تصمیم‌گیری و اطلاع‌رسانی، باب خلافت اسلامی را مجدداً با رویکردی کاملاً دینی و اسلامی گشود. انقلاب اسلامی توانست جهان اسلام را به گره زدن مظاهر مدرنیته با سنت‌های دینی فرا بخواند و انسان را به گزینش نکات مثبت مدرنیته و همخوانی آن با مؤلفه‌های دین و سنت دعوت نماید و راه سومی را عرضه کند که ضمن توجه به تجربیات غرب در بسط سیاسی، فرهنگی و اجتماعی، نقش دین و مؤلفه‌های فرهنگی را بنیان توسعه قرار دهد. تجلی این راه سوم و جدید در دوران حماسه‌ساز و سرنوشت‌ساز دفاع مقدس متجلی شد چرا که نحوه برخورد و مدیریت فرماندهان و مسئولان جنگ توانست توانایی دین برای حکومت و مدیریت و تأثیرگذاری بر تحولات جهانی را اثبات کند. حمایت از مستضعفان و مبارزه با ظلم و جور، حق‌گرایی و برقراری حکومت حق و تکیه بر قدرت معنوی دین به جای قدرت نظامی تسلیحات، تقویت خودباوری و احساس اعتماد به نفس ملی، تکیه بر استعدادها و ظرفیت‌های بومی و محلی، مدیریت اسلامی در همه ابعاد زندگی فردی و اجتماعی و در نهایت نمایاندن اهمیت انگیزشی اسلام برای حرکت بخشی به مبارزات انقلابی ملت‌های مسلمان را می‌توان از جمله ابعاد این بخش از قدرت نرم دفاع مقدس در زمینه تقویت قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران دانست که در کلام شهدا بر آن‌ها تأکید شده است.

نمونه این تأکید جمله شهید بهداد است که بر فرا رسیدن زمان بیداری اسلامی پس از وقوع انقلاب اسلامی در ایران اشاره می‌کند و می‌گوید: «برادران عزیز می‌گویم که مدت‌ها در کنار هم بوده‌ایم، دوستان و آشنایان و هر کسی که این سطور را می‌خوانی، توجه داشته باشد که زمان، زمان بیداری الهی است. زمان قیام و ایثار و فداکاری در راه اسلام، زمان، زمان انتظار پویا و متحرک و زنده است» (۲۳G).

شهید فضل‌زاده در رابطه با رسالت گسترش اسلام در سطح جهانی و احیای مجدد حاکمیت انبیاء بر زمین به مخاطبان وصیت‌نامه خویش توصیه می‌کند که این رسالت جهانی خود را جدی بگیرند. وی چنین می‌نویسد: «انبیا برای چه آمده‌اند؟ انبیا آمده‌اند که قسط و عدل را بر عالم حکمفرما سازند و با کفر و بیدادگری و بی‌عدالتی بستیزند و دین خدا را بر روی زمین حاکم کنند، پیامبر در طول ۲۳ سال رسالت خود، همیشه در حال جنگ و مبارزه با دشمنانش بود و سعی در گسترش اسلام داشت و در این راه زحمات زیادی را متحمل شد و آزار و اذیت زیادی از سوی دشمنان به او رسید، تا جایی که خود حضرت فرمود: «هیچ پیامبری مثل من اذیت نشد». و همین گونه است سرنوشت سایر ائمه‌ی ما، از امام حسن تا حضرت عسکری که همه آماده برای احیای اسلام و نشر مذهب شیعه، باحکام و سلاطین در حال ستیز بودند و هر کس بنا به مقتضیات زمان شبهه‌گونه‌ای وظیفه‌اش را انجام داد و سرانجام همه مگس‌های آنان توسط همین خلفای جور شهید شدند. اکنون این رسالت به ما رسیده و ما امت چنین پیامبری هستیم و چنین ستارگانی ما را راهنما و پیشوا بوده‌اند اکنون این وظیفه‌ی ملت ماست که این راه خونین را با ایثار و احیای خون‌های دیگری ادامه دهیم و آن را به سرمنزل مقصود برسانیم و آن را به دست صاحب اصلی آن ولی‌عصر (عجل‌الله تعالی فرجه‌الشریف) برسانیم» (۴L و ۶L و ۱۱L و ۱۲L).

نهایت اینکه می‌توان در یک نگاه کلی، میزان فراوانی تأکید بر هر کدام از مؤلفه‌ها و ابعاد سیاسی قدرت نرم در وصیت‌نامه شهدا را در جدول ذیل ملاحظه نمود:

جدول ۸: مؤلفه‌های تأکید بر حفظ انقلاب و پرچم داری انقلاب اسلامی

فراوانی مؤلفه‌ها و ابعاد سیاسی قدرت نرم در وصیت‌نامه شهدا	
B - ۱۵F - ۲F - ۷F - ۸F - ۹F - ۱۱O - ۵P - ۱۰P - ۲۸Q-۱ - ۱۱Q - ۲۲-۲Q - ۲۳-۲S - ۴T - ۲۱U - ۸G۳۲ - ۲۹L - L ۱۹ - L - ۲۱Q - ۴-۱R - ۱۱S - ۱۸S - ۱۹V - ۶V - ۷V - ۱۲ P - ۹Q - ۱۹-۲Q - ۲۰-۲J - ۱۹P - ۵P - ۲۲R - ۲۷G - ۳۱B ۲ - B - ۲۲E - ۹E - ۱۸G - ۲۸H - ۲J - ۳J - ۱۸L - ۱۵N ۶ - B - ۱۳F - ۱۴G - ۱۹G - ۲۶G - ۲۷H - ۱۰K - ۱۶K ۳۲ - L - ۱۴L - ۱۶L - ۲۲L - ۲۴M۱۱	تأکید بر ولایت‌مداری و رهبری
M - ۲۰P - ۳۳Q - ۲۸-۲Q - ۲۹-۲Q - ۳۰-۲R - ۱۳R - ۱۶ R۱۷	تأکید بر وحدت و اعتماد ملی
G - ۲۳J - ۱۰L - ۴L - ۶L - ۱۱L - ۱۲L - ۱۳L - ۱۸ L - ۲۳O۶	تأکید بر احیای هویت جهان اسلام

۳-۳ منبع اقتصادی قدرت نرم

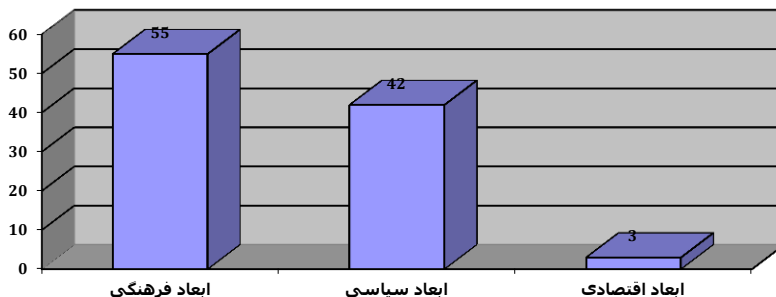
آنچه از تحلیل محتوای مضامین وصیت‌نامه شهدای دانشگاه امام صادق(ع) در رابطه با ابعاد اقتصادی قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران به دست آمده است اگرچه محدود و مختصر می‌باشد ولیکن همه این مفاهیم در بر دارنده دو هدف اصلی می‌باشند، یعنی افزایش رفاه مردم و دیگری ایجاد اشتغال که هر دوی این اهداف در راستای عدالت اجتماعی هستند. بر این اساس در یک عبارت کلی می‌توان گفت که مهم‌ترین منبع اقتصادی قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران از منظر شهدا، توسعه با رویکرد عدالت اجتماعی است. توضیح آن که این منبع در قیاس با سایر موارد کمترین میزان فراوانی را دارد که حکایت از دغدغه فرهنگی شهدا در تولید قدرت نرم نظام و کاربست آن دارد. به عبارت دیگر اقتصاد در وصیت‌نامه شهدا اصل و محور ارزیابی نمی‌شود.

نتیجه‌گیری

این تحقیق به دنبال این بود تا با بررسی وصیت‌نامه شهدای دانشگاه امام صادق(ع) بیان کند که شهدا به عنوان پرچم‌داران نهضت انقلاب اسلامی ایران و کسانی که جان خود را بر سر آرمان‌های انقلاب فدا کرده‌اند، در وصیت‌نامه‌های خود به چه منابعی از قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران تأکید داشته‌اند. با توجه به استخراج بیش از یک هزار مضمون از وصیت‌نامه ۳۸ شهید این دانشگاه که در جداول تحلیل محتوا درج شده است و دسته‌بندی این مضامین در سه بخش فرهنگی، سیاسی و اقتصادی در نهایت موارد ذیل استخراج گردید:

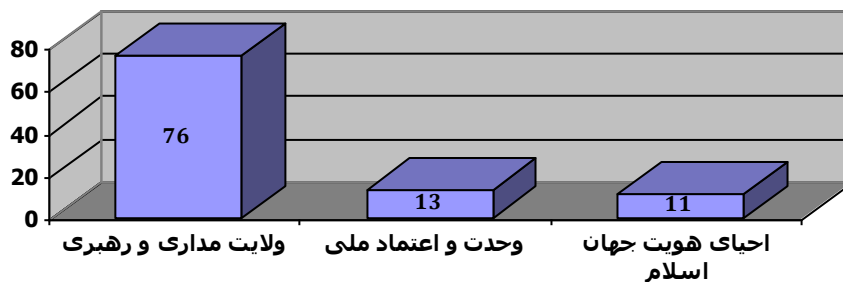
الف. منابع فرهنگی قدرت نرم بیشترین سهم از تأکید را نزد شهداء داشته‌اند. این منبع به طور مشخص موارد زیر را شامل می‌شود: باورهای دینی و ایمان‌محوری؛ جهاد و مجاهدت؛ عزت‌مداری و الگوگیری از

قیام عاشورا؛ توسعه‌ی علمی کشور؛ و بالاخره حفظ ماهیت و جوهره‌ی اصلی انقلاب. نمودار سنجش میزان فراوانی این ملاحظات که در عنوان عمومی منبع فرهنگی قدرت نرم نزد شهداء مطرح است، به شرح ذیل می‌باشد:

نمودار ۱: سنجش میزان فراوانی ابعاد قدرت نرم در کلام شهدا

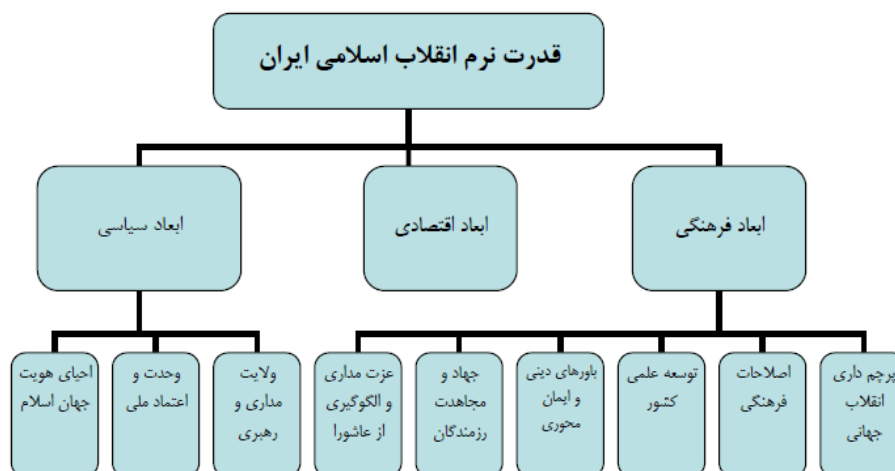
ب. منابع سیاسی قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران دومین اولویت نزد شهداء است که به طور مشخص موارد مهم زیر را شامل می‌شود: ولایت مداری و رهبری؛ وحدت و اعتماد ملی؛ و بالاخره احیای هویت جهان اسلام. فراوانی مصادیق مزبور در نمودار ذیل آمده که دلالت بر نقش بی‌بدیل رهبری و ولایت مداری نزد شهداء دارد.

نمودار ۲: سنجش میزان فراوانی مؤلفه‌های سیاسی قدرت نرم در کلام شهدا

ج. منابع اقتصادی قدرت نرم حجم اندکی از ملاحظات راهبردی شهداء را به خود اختصاص داده‌اند. اشاره به آن و انتظارات و توقعاتی که از خلال وصایای شهدا پیرامون این منبع به دست آمده، بیانگر این مطلب است که اولاً- شهیدان به این مسأله نیز بی‌توجه نبوده‌اند و ثانیاً- اقتصاد را در صورتی که عدالت‌محور بوده و در راستای شکل‌گیری جامعه‌ای مبتنی بر عدالت اجتماعی باشد، کارآ و تولیدکننده قدرت نرم می‌-

داند. این منبع در وصیت نامه‌ها دارای زیرشاخه نمی‌باشد و به همین دلیل نمودار سنجش میزان فراوانی برای آن نیز لحاظ نشده است (نک. نمودار شماره ۳).

نمودار ۳: مدل نهایی ابعاد و مؤلفه‌های قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران در کلام شهیدا

منابع

- قرآن مجید.
- نهج البلاغه (بی‌تا) تدوین سیدرضی، قم: انتشارات دارالهجرة.
- آرنت، هانا (۱۳۷۰)، *قدرت مبتنی بر ارتباط*، در کتاب: استیون لوکس، قدرت فر انسانی و شر شیطانی. ترجمه - فرهنگ رجایی، تهران: مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی.
- افتخاری، اصغر (۱۳۸۵)، *قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران*، فصلنامه مطالعات بسیج، شماره ۳۲، پاییز.
- افتخاری، اصغر (۱۳۸۹)، *جنگ نرم: رویکردی فرهنگی*، در: میشل سی. ویلیامز، *جنگ نرم فرهنگی*، ترجمه مهدی ذوالفقاری، (مقدمه) اصغر افتخاری، تهران: دانشگاه امام صادق علیه السلام.
- الویری، محسن (۱۳۸۶)، *مسجد، ارتباطات و توسعه پایدار*، فصلنامه علمی نامه صادق. تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)، شماره ۳۱، تابستان.
- بیکی، مهدی (۱۳۸۸)، *قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران*، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
- حرّ عاملی، محمدبن حسن بن علی (۱۳۸۷)، *تفصیل وسائل الشیعة إلی تحصیل مسائل الشریعة*، قم: مؤسسه آل البیت (علیه السلام).
- خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۸۲)، *حدیث ولایت*، تهران: مؤسسه تنظیم آثار.
- خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۰)، *تهاجم فرهنگی و جنگ نرم*، تهران: دبیرخانه شورای انقلاب فرهنگی.
- خمینی، روح‌الله (۱۳۸۲)، *صحیفه نور*، تهران: انتشارات مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، چاپ سوم.

- درودیان، محمد (۱۳۷۹)، *آغاز تا پایان* (سیری در جنگ ایران و عراق)، تهران: انتشارات سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران - مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ.
- ردادی، محسن (۱۳۸۹) منابع قدرت نرم: سرمایه اجتماعی در اسلام. (مقدمه) اصغر افتخاری، تهران: دانشگاه امام صادق علیه السلام.
- رشید، غلامعلی (۱۳۸۷)، *بصیرت پاسداری*، تهران: اداره سیاسی نمایندگی ولی فقیه در سپاه.
- گلشن پژوه، محمودرضا (۱۳۸۷)، *جمهوری اسلامی و قدرت نرم*، تهران: معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی.
- مطهری، مرتضی (۱۳۸۵)، *خلاصه آثار*، تهران: انتشارات صدرا، چاپ ششم.
- نای، جوزف (۱۳۸۷)، *قدرت نرم: ابزارهای موفقیت در سیاست بین الملل*، ترجمه سید محسن روحانی و مهدی ذوالفقاری (مقدمه) اصغر افتخاری، تهران: دانشگاه امام صادق علیه السلام.
- نای، جوزف (۱۳۸۳)، *قدرت نرم*، ترجمه محمود عسگری، فصلنامه راهبردی دفاعی. سال دوم، شماره ۶، زمستان.
- نای، جوزف (۱۳۸۲)، *کاربرد قدرت نرم*، ترجمه سیدرضا میرطاهر، تهران: نشر قومس.
- نغمه‌های سرخ (۱۳۸۱)، *یادنامه شهدای دانشگاه امام صادق (ع)*، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)، چاپ اول.
- هولستی، آل.آر (۱۳۷۳)، *تحلیل محتوا در علوم اجتماعی و انسانی*، ترجمه نادر سالارزاده امیری، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
- یاسوشی، واتانابه - و - کانل، دیوید مک. (۱۳۸۹)، *آموزش عالی، فرهنگ عامه و قدرت نرم*، ترجمه سیدمحسن روحانی، (مقدمه) اصغر افتخاری، تهران: دانشگاه امام صادق علیه السلام.

- Sharp Gene(1973a), *The Politics of Nonviolent Action:Power and Struggle*. Boston: Extending Horizons Books.
- Sharp Gene (1973b), *The Politics of Nonviolent Action:The Methods of Nonviolent Action*. Boston: Extending Horizons Books.
- Sharp Gene(1973c), *The Politics of Nonviolent Action:The Dynamics of Nonviolent Action* .Boston:Extending Horizons Books.
- Sharp Gene(2005), *The Waging Nonviolent Struggle*. Boston: Extending Horizons Books.
- Yarger Harry(2008), *Strategy and The National Security Professional*. London: Praeger Security International.